

Radka Fridrichová

Humain, posthumain

LECOURT, Dominique (2011): Humain, posthumain. Paris: PUF.

V době, kdy jsme obklopeni neutuchajícími debatami o negativním působení vědy a technologií, jež končí u rozličných scénářů rázu utopického, katastrofického nebo apokalyptického, nám Dominique Lecourt nabízí svou knihou *Humain, posthumain* klíč k pochopení těchto konfuzí a neshod. Je třeba ale upozornit, že Lecourt nepodává veškeré odpovědi na otázky spojené se současnou technikou, vývojem a pokrokem lidstva. Naopak jeho cíl se zdá zprvu spíše skromnější, neboť, jak sám píše, snaží se poukázat na „opravdové motivy nelibosti, jež vykazuje západní civilizace před biotechnologiemi, které budou věda a průmysl nevyhnutelně rozvíjet v následujících letech“ (s. 19).

Dominique Lecourt je profesorem filosofie na univerzitě Paříž 7, prezidentem Výboru etiky ve Výzkumném ústavu pro vývoj (*Institut de recherche pour le développement*) a v neposlední řadě ředitelem Centra George Canguilhema. Je autorem četných publikací k tematice filosofie a dějin vědy. Pod jeho vedením vznikly dva rozsáhlé slovníky. První zabývající se otázkami medicíny *Dictionnaire de la pensée médicale* a druhý obecnější, pod záštitou Francouzského institutu, o dějinách a filosofii věd *Dictionnaire d'histoire et philosophie des sciences*. V prestižním univerzitním nakladatelství PUF (*Presses universitaires de France*) řídí edici Věda, dějiny a společnost (*Science, histoire et société*). Mezi jeho další významnou tvorbu patří *Contre la peur, L'Amérique entre la Bible et Darwin, Prométhée, Faust* či *Frankenstein: fondements imaginaires de l'éthique*. I když dílem *Humain, posthumain* navazuje Lecourt na výše citovanou literaturu, úlohou té stá-

vající reeditované knihy je však „poukázat na přímé a násilné politické následky radikální technofobie“ (s. 11).

Humain, posthumain je spisem Dominiqua Lecourta, jenž vyšel v březnu roku 2011 jako reedice jeho stejnojmenného díla z roku 2003. *Humain* značí české adjektivum lidský, humánní, *posthumain* v sobě nese zejména předponu *post*, jež nás zavádí k seвероamerickému populárnímu termínu *postmoderní*. V tomto duchu jistě název Lecourt nezamýšlel. Ba naopak, v něm vyvolává „konec jedné epochy v lidských dějinách“, a dle něj „konec konců“ (s. 17).

Další indicii o obsahu knihy poskytuje její podtitul, neboli „život a technika“ (*la vie et la technique*). Dílo se tak obecně pohybuje v úvahách nad vztahem lidstva a technického pokroku. Samotné téma je v dnešní době více než aktuální – termíny vědecký pokrok, technologie a biotechnologie jsou v knize hojně zastoupeny. Autor v celém svazku usiluje o popis jejich vztahu k otázkám a následkům etickým. Technika je člověku samozřejmě nápomocna, utváří jej a přetváří jej. Biotechnologie jsou součástí lidského pokroku, jsou znakem lidského génia a mají schopnost denaturalizace lidské přirozenosti.

V prologu, který je psán pro reedici *Quadrige*, píše Lecourt na samém začátku: „Když jsem psal tuto knihu, „posthumanismus“ a „transhumanismus“ byly velmi málo známy ve Francii, a obecně nikde, mimo Spojené státy“ (s. 11). Přestože uplynulo od prvního vydání již téměř deset let, kniha neztratila svou aktuálnost ani přes vývoj nastíněných směrů.

Další téma, které Lecourt v prologu zmiňuje, je ekologický aktivismus zrozený dle autora z technologií. Společně pak představují hrozbu pro humanismus. Lecourt podtrhuje, že růst, a to nejen ekonomický, je v současnosti poznamenán „limity planety“. Úpadek je pouhým následkem tohoto vývoje, který s sebou nese ekologické katastrofy, vyčerpání přírodních zdrojů a změnu demografie. Ruku v ruce s tímto trendem kráčí i politiky ohlašované konce pracovní éry, úpadek konzumní společnosti a setření vztahu mezi zbožím a penězi. (s. 12).

Dále se autor obrací k nešťastnému hledání zpřístupnění vědy lidstvu. Dle jeho mínění byla věda v posledních dvou stoletích poznamenána na jedné straně popularizací mylné představy „bláznivých vědců“ a „kouzelnických učňů“. Tato ideologie byla na straně druhé, hlavně v minulých desetiletích, podpořena hollywoodskou filmovou tvorbou s hlavním hrdinou v podobě vědce – nejlépe biologa či lékaře, posedlého myšlenkou po absolutní moci s jasnými vražednými následky (s. 18).

Ve své konečné podobě jsou tyto myšlenky podporovány a dále šířeny médii. Věda je pro lidstvo nezajímavá jen do té míry, pokud nemůže ve čtenáři nebo divákovu vzbudit emocionální reakce (s. 19). Lecourtovi se zde podařilo výstižně podtrhnout negativní roli tisku, televize a filmu, jež vědě a technice neusnadňují postavení a pochopejí ze strany širší veřejnosti ve 21. století.

Obecně lze říci, že se celá kniha zaměřuje na dva myšlenkové proudy, které proporčně odpovídají dvěma hlavními kapitolám. Jedná se o *Bio-catastrophisme et posthumanité* (s. 29–64) a *L'avenir selon les techno-prophètes* (s. 65–86). První proud, „bio-katastrofisté“ (*les bio-catastrophistes*) se zejména odkazuje ke klonování a transgenetickým kulturám, jež vedou lidstvo ke zkáze. Je též možno vidět je jako zločiny proti lidskosti, proti lidskému druhu (« *les crimes contre l'humanité* », « *contre l'espèce humaine* »). Druhým proudem jsou „techno-profěti“, „techno-proroci“ (*techno-prophètes*) spatřující v technologiích konec našich životů, konec lidstva jako takového, který však směřuje k novému završení, kdy se lidská duše oprostí od hmotného a dojde k rozdělení mezi tělem a lidským duchem. Znamená to, že v obou případech dochází k zániku lidstva, i když je tomu pokaždé jiného rázu, avšak podle Lecourta na základě stejného teologického smýšlení, základu.

To přivádí k myšlence, že je třeba opětovně se zamyslet nad znalostmi techniky a lidské povahy, neboť vznik nových technologií vyžaduje změny ve společnosti. Zůstává pouze otázkou, zda jsme s to k těmto proměnám v duchu termínu knihy « *invention normative* » dospět, či jsme příliš upjatí k našim zvyklostem.

V další části knihy se autor věnuje technice a životu (s. 87–98). Lecourt se opírá o dvě teze. Zaprvé, lidská přirozenost podle něj existuje pouze v představách některých ideologů „společenské smlouvy“. Zadruhé, „technika se plně podílí na individualizaci každého; a odpovídá životním normám, které strukturují její rozpravu s okolím“ (s. 91). „Ne, technika není cizí lidskému životu. Pochází ze života a nachází tam i své místo“ (s. 93). Technika je tak prostředkem, jímž je možno vytvořit životní rovnováhu jedince v jeho přirozeném prostředí.

Vzhledem k tomu, že lidská přirozenost podle Lecourta neexistuje a technika naopak naslouchá zákonům života, jde autor ve svých úvahách ještě dále. Ty jsou prezentovány v poslední části spisu nesoucí totožný název s názvem knihy, tj. *Humain posthumain* (99–128). Na rozdíl od titulu knihy, tato kapitola ve svém nadpise neobsahuje čárku, což zásadně mění její pojmenování nejen v originále, ale i v jazyce českém. *Humain* se promění z původního adjektiva na substantivum a nese obsah smrtelníka či člověka obecně. *Posthumain* zůstává nezměněno – post-humánní, post-lidský. Z již značícího názvu pozornost této kapitoly směřuje k člověku a jeho vztahu k biotechnologiím. „Aktuální biotechnologie modifikují hrubým způsobem několik zásadních dat“. Tato modifikace je způsobena zejména technickými předměty, jako jsou léky či přístroje používané v lékařství. (s. 99). Technologie transformují podmínky, ve kterých jsou zaangažovány přírodní normy tvořící jedince. Lecourt dále například vysvětluje, že není imorální v případě reprodukce, pokud je jeden v páru sterilní, aby byl právě tento naklonován. A nezůstává pouze u klonování. Vyjadřuje se například i k otázkám eugeniky. Shledává ji do jisté míry akceptovatelnou, neboť člověku umožňuje zbavit se nedokonalostí jako je agresivita, násilí apod.

Ke konci této části se Lecourt obrací k jedinci a náhle se zdá být humanistou, tvrdícím, že by mělo být pohlíženo a kladen důraz na lidské „já“, zde z odkazu Diderota (s. 128), dále na lidskou „důstojnost“, emoce a svobodu onoho jedince (s. 116). Člověk je „plodem kombinace emocí a myšlenek doprovázených radostí a bolestí“ (s. 128). Z tohoto konstatování pro nás vyplývá jedna úloha, Lecourt ji nazývá „úlohou etickou“, „jejímž cílem je organizovat tyto emoce a myšlenky tím způsobem, že naše schopnosti myslet a reagovat, pociťovat a tedy také dojmout, rostou jak pro nás samotné, tak pro ostatní“ (s. 128).

Kniha je zakončena přílohou s názvem *Unabomber* (s. 129–140), jejíž titul je na samém začátku charakterizován slovy: „Kdo si vzpomíná na Unabombera? Jednoho záhadného neznámého muže takto označovaného i FBI, jenž rozséval od roku 1978 do roku 1995 ve Spojených státech hrůzu a smrt mezi vědce a inženýry informatiky za pomoci nástražných balíčků a doma vyrobených bomb“ (s. 129). Za tímto pseudonymem se schovával Théodore Kaczynski dopadený federální policií až roku 1996, a právě k jeho příběhu upíná Lecourt svou pozornost v závěru knihy. Vidí v něm příklad, jenž se nachází mezi „bio-katastrofisty“ a „techno-profety“. Kaczynski se snažil o vytvoření filosofického systému „anti-vědy“ a ochranu života proti „techno-vědě“. Z pohledu současnosti je smutné, že Kaczynski nalézal dodnes obdivovatele po celé Evropě ochotné bránit jeho genialitu (s. 28).

Dominique Lecourt se svou knihou *Humain, posthumain* dotýká problémů více než aktuálních. Pomáhá čtenáři pochopit některá nedorozumění a špatné interpretace, jež v nás vyvolaly utopické, katastrofické nebo apokalyptické rozvahy. Lecourtův styl je čtivý, veskrze jednoduchý, a proto nemáme mnohdy pocit, že čteme odbornou publikaci jednoho z nejvýznamnějších představitelů filosofie vědy současné Francie.

Kniha Lecourta je plná překvapujících odhalení a do jisté míry i novátorská. Koncepce post-humanismu se objevila již po druhé světové válce a od poloviny 50. let se začaly masivně šířit různé teorie v duchu objevované informatiky a genetiky. Lecourt si je tohoto faktu vědom, a tak ve svých úvahách připomíná teorie, jež zaměstnávají nejen filosofy, ale i oblast teorie vědy obecně. Zcela ovšem vypustil zmínky o post-humanismu v uměleckých kruzích. Kniha se bedlivě věnuje prvním dvěma doménám, avšak pohled umělecký zůstává v pozadí, ne-li plně opomenut. Přitom právě v umělecké tvorbě vznikaly první formy post-humanismu, ať se jednalo o Stelarca nebo hlavní hrdiny (post-lidské mutanty s extra-senzorickými schopnostmi) románů Maurice Danteca. Toto opomenutí nemůže být Lecourtovi vyčítáno, umění a literatura nespádají do jeho oblasti zájmu a výzkumu. Proto je možné se domnívat, že přenechává onu uměleckou polemiku autorům oboru znalých.

I když se čtenář nemusí ve všech bodech a myšlenkách shodovat s Dominiquem Lecourtem, jeho kniha nabízí zajímavé pohledy na dnešní techniku, vědu, obecně společností prezentované názory i noční můry jako vystřižené z hollywoodských filmů science-fiction typu X-Men nebo Matrix. Autor ve svých reflexích podává vysvětlení a mínění mnohdy potlačená, zapomenutá či zcela neznámá. Škoda, že kniha neposky-

tuje důraznější kritický pohled či argumentaci k některým postojům. Lecourt například hovoří o překonání opozice mezi „techno-profety“, tj. hlasateli triumfálního vstupu post-humanity do nové éry díky umělé inteligenci, a „bio-katastrofisty“, tj. radikálními kritiky vědy a techniky. Dále pak několikrát vyzývá lidstvo ke změnám a proměnám sestavených hodnot a sděluje, co bychom měli učinit, avšak již nepodává informaci, jak či jakým způsobem. Na obranu Lecourta nutno podotknout, že takové východisko ani neodpovídá úloze dnešní filosofie. Možná je i jeho konání úmyslné z důvodu, aby si utvořil čtenář sám – na základě podaných detailních informací a prezentovaných problémů v kontextu - obraz o světě, technice, vědě a biotechnologiích, a v konečné fázi tak našel vlastní klíč k jejich rozluštění. Tajenka by se měla ovšem držet zadání, jež spočívá v kooperaci humanitních a exaktních věd v rámci dobra přírody a společnosti.